

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ МОВНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ ХМАРНТЕГОВОЇ МОДЕЛІ ЕКСПАНСІЇ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ

Ляшенко Л. М.

ВСТУП

Звернення до історії початкової стадії існування молодих незалежних держав, що утворювалися після розпаду великих імперій, свідчить про неминучу складність і різноманітність зустрінутих ними перешкод на шляху до суспільного миру та економічного успіху. Нерідко, як це зараз чинить Росія, метрополія намагається помститися, використовуючи силові та всі інші впливи. Одним з новітніх засобів є «гібридна війна», що в Україні має мовну складову – спроби ініціації суспільних негараздів через різноманітні зовнішні втручання в мовну політику в освіті і суспільному житті.. Прикро, що подібну активність росіяни підтримують з власних інтересів окремі сусідні держави.

Тому вибір мов викладання і багато тем в історичних, філологічних та інших предметах і дисциплінах є зонами підвищеної напруженості і навіть різноманітних зовнішніх і внутрішніх протистоянь. Ми не можемо пригадати більш-менш тривалих періодів життя українців без мовних політичних провокацій з боку відвертих і прихованих внутрішніх і зарубіжних українофобів. Ми не можемо вітати той прикрий факт, що стратегічно актуальна тема дослідження глибинних витоків української мови як важливої частини всіх індоєвропейських мов відіграє відверто маргінальну роль у дослідженнях кількох наших науково-дослідних інститутів українознавства, у матеріалах ЗМІ тощо. Упродовж усіх років незалежності траплялися короткі моменти позитивного розвитку подій у цій сфері. Не одразу, але тема Трипілья і відповідної культури перестала бути табу, як це відбувалося в радянські часи, стала об'єктом досліджень і мала наслідком створення великих фахових багатотомних праць¹ і якісних науково-популярних книг. Велику увагу освітян і широкої громадськості викликали кілька видань цікавої й надто суперечливої книга Ю. Канигіна «Шлях аріїв»².

¹ Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю., Дергачов В.О. та ін. Енциклопедія Трипільської цивілізації. Том 1. Книга перша / Гол. ред. М.Ю. Відейко. Київ: ЗАТ «Петроїмпекс», 2004. 703 с. URL : http://history.org.ua/LiberUA/EnTr_2004/EnTr_2004.pdf.

² Канигін Ю.М. Шлях аріїв: Україна в духовній історії людства : роман-есе / Ю.М. Канигін. – 5-те вид., доповн. Київ : Арій, 2011. 528 с.

Він зазнав критики, але не втратив роботу, а от доля створеного українськими ентузіастами музею Трипілля виявилася катастрофічною. Але через економічні і політичні негаразди вивчення долітописних подій не має бюджетної підтримки і йде завдяки допомозі розвинених держав і не найбагатших світових меценатів.

Наш конкретний фаховий обов'язок полягає у формуванні якомога вищої англомовної компетентності студентів природничо-математичних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка та у проведенні таких наукових досліджень, які в різноманітних аспектах можуть сприяти ефективності навчання через підвищення мотивації, ініціативності, творчості та інших рис студентів. Ми виявили, що можна використати їх дисциплінарні знання, якщо звернутися до аналізу різноманітних досягнень точних наук у вивченні людини в аспектах можливостей її головного мозку і нервової системи. Але ще цікавішими для студентів виявилися висновки з досягнень археометрії, палеогенетики й інших природничих наук, які змогли не тільки пояснити головні етапи появи у людини спроможності мовлення, а й розпочати масові точні вимірювання, що важливі для історичних та інших дисциплін.

Тут ми маємо на увазі прискорене накопичення значної кількості ізотопних та кількох інших способів визначення віку викопних артефактів і все точнішого й детальнішого генетичного дешифрування їх органічної складової. Стають дійсністю наші сподівання на можливість використання цих найновіших фактологічних даних для побудови звільненої від міфів і необгрунтованих припущень історії походження нашої чудової мови, розпочинаючи з її найдавніших долітописних витоків. Нам пощастило опинитися в інформаційному полі невеликої наукової школи, яку організував доктор філософських наук і професор К. Корсак – вихованець і викладач Національного університету імені Тараса Шевченка, кількох інших закладів, багаторічний працівник Національної академії педагогічних наук України, вихователь молодих науковців, успішний винахідник і автор великої кількості праць з тем багатьох відомих наук і тих, як ноонауки, що є його винаходами.

Наші особисті знання і можливості були значно посилені в результативності і значенні завдяки співпраці з К. Корсаком, який на кількох мовах ніколи не переривав моніторинг головних відкриттів в більшості Sciences&Arts, що забезпечило поєднання успішності у викладанні багатьох дисциплін та в оригінальних наукових дослідженнях.

Ця наша стаття є результатом злиття власних філологічних компетентностей з досягненнями молодого сектору знань, для назви якого К. Корсак запропонував перспективне поняття «*нооісторія*».

Воно охоплює всю сукупність фактів і вимірювань, законів і теорій, що подібно до палеогенетики й археометрії, спираються на найновіші досягнення не тільки достатньо відомих молодих наук, але й тих, що входять в «Нооглосарій-2»³. Включені в нього 225 термінів позначають не тільки щойно народжені нові сектори знань, а й ті, що розвиватимуться в майбутньому й урятують світ не тільки від подібних до COVID-2019 пандемій, а й від набагато грізніших екологічного, духовно-інтелектуального та інших колапсів. З сукупності багатьох сотень опублікованих наукових праць К.Корсак вважає вершиною своїх відкриттів і досягнень січневу статтю 2015 року з поясненням понять «ноотехнології» і «ноонауки», з точним прогнозом майбутнього і чітким формулюванням шляху до ноосимбіозу людства і біосфери (до побудови ноосфери)⁴.

2. Стан досліджень у темі статті й наш вибір мети, завдань і методів

№ 1 серед ключових понять цієї нашої праці – *індоєвропейська мовна сім'я*. Як відомо, у науковій літературі з історично-мовної тематики давно сформувалася консенсус щодо витоків цікавості європейців до індоєвропейської мовної сім'ї як сукупності мало не півтисячі споріднених мов. Британський юрист і поліглот Вільям Джонс (1746–1794) 240 років тому не тільки переймався своїми функціями члена Верховного суду Індії в Калькутті, а й глибоко вивчав її культуру. Він шукав інформацію про завойовників Індії й уважно читав створену на санскриті Рігведу з численними релігійними гімнами – твір арійів, які прийшли з північніших широт і назавжди сформували кастову структуру суспільства. Мовні знання В. Джонса виявилися достатніми для доведення того, що індійський санскрит має багато спільного з усіма провідними європейськими мовами кінця XVIII ст. Офіційним моментом народження всієї індоєвропейстики вважають 1786 рік. Під час відвідин Лондона В. Джонс у доповіді для фахівців навів так багато рис подібності санскриту з грецькою і латинською мовами, що усім стало очевидним їх походження від цієї стародавньої мови з втраченим буденним використанням.

У процесі розвитку цієї ідеї зусиллями німецьких, французьких і британських лінгвістів утвердилося переконання в тому, що колись існувала протоіндоєвропейська мова (ПІЄМ) як спільний витік багатьох десятків мов найуспішнішої сучасної лінгвістичної сім'ї, що охоплює

³ Корсак К.В., Корсак Ю.К. Нооглосарій-2 – ноонауки для майбутнього без колапсів. *Вища школа*. 2019. – № 2. С. 43–58 (1,6).

⁴ Корсак К. Ноофутурология XXI века: условия спасения популяции Homo Sapiens Sapiens. *RELGA*. 2015. № 1 [289] 25.01. URL : <http://www.relga.ru/Environment/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4061&level1=main&level2=articles>.

42% населення планети й практично увесь суходіл. Тоді ж на основі лінгвістичного аналізу порівняно точно локалізували місце її зародження і формування. ПІЕМ могла народитися у такій ділянці Євразії, де люди бачили сніги (тільки не зовсім ясно – на вершинах гір чи на менших висотах) і могли рубати й використовувати не пальми, а берези. Ми переконані у принциповій важливості наголосу на тому, що заслуговує назву «ефект берези». Лінгвісти мало не одразу помітили і дуже здивувалися тому, що ці дерева відігравали роль безсумнівного лідера у переліках найбільш поширених у зоні появи ПІЕМ дерев, набагато випереджаючи дуб чи хвойні породи.

Очевидно, що за період двох з половиною сторіч в секторі індоевропейстики і дослідження всієї індоевропейської мовної сім'ї накопичилася дуже велика кількість наукових праць різного обсягу та якості. В своїх дослідженнях ми концентрувалися на вже вказаних «трипільських» та інших досягненнях співвітчизників та на головних трендах у змісті публікацій зарубіжних науковців. Тут достатньо помітне явище появи в ХХІ ст. результатів використання лінгвістами найновіших ІКТ⁵.

Щодо стану індоевропейстики в сучасній Україні вкажемо дипломатично – наявні незаперечні досягнення⁶, але немає їх концентрації та успішного використання і в навчальному процесі всіх закладів освіти, і в організації значної інформаційної відсічі розгорнутій проти нас агресія не тільки з боку Росії, але й активних європейських недоброзичливців.

Тому центральною метою ми обрали вивчення науково-освітньої застосовності теорії експансії індоевропейських мов з теренів їх початкових витоків, що спирається на висловлене К. Корсаком на початку 2017 р. твердження такого змісту: експансія відбувалася не через традиційні механізми завоювання і поневолення, а через «добровільне і спонтанне» поширення десятків і сотень термінів (хмари тегів) як мовної і технологічної основи формування всього індоевропейського культурного і релігійного простору.

Подібний вибір головної мети детермінує й кілька завдань, які концентруються навколо теми використання найновіших нооісторичних (археометричних, палеогенетичних та інших) наукових вимірів і досягнень в значному розширенні змісту розділу історії

⁵ Касьян А. Лингвистическая филогения с человеческим лицом: быстрое разделение индоевропейских языков в раннем бронзовом веке. Москва : Ин-тут лингвистики. URL : <https://iling-ran.ru/web/en/node/2654> 8-01-2019.

⁶ Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю., Дергачов В.О. та ін. Енциклопедія Трипільської цивілізації. Том 1. Книга перша / Гол. ред. М.Ю. Відейко. Київ : ЗАТ «Петроїмпекс», 2004. 703 с. URL : http://history.org.ua/LiberUA/EnTr_2004/EnTr_2004.pdf.

України про стародавні часи в навчальних програмах, що можуть мати найбільшу корисність в процесах розвитку всієї гуманітарної сфери України й зробити вагомий внесок в її економічні та політичні успіхи.

У методологічному плані ми спираємося як на загальнофілософські закони і вироблені теорією результативних наукових досліджень правила, методи і засоби, так і на досягнення вже побіжно згаданих наймолодших секторів досліджень еволюції людей разом з середовищем їх життя, з концентрацією уваги на нооісторії, на інших нано-і ноонауках. Притримуючись головних засад викладацької етики, будемо особливо уважними до диференціації достатньо перевірених дослідів і вимірюваннями фактів та гіпотез і припущень, висловлених не тільки іншими науковцями, а й нами самими. Ми не будемо концентрувати увагу на вже опублікованих власних працях⁷, а намагатимемося розширювати їх зміст і створювати нову наукову продукцію.

Закінчимо цей «методологічний» фрагмент статті викладом власного досвіду попередніх спроб поширення тих нових поглядів, які ми вважали особливо інноваційними, на загал освітньої й наукової громадськості України. На нашу зрозумілу радість, подібна нооісторична інформація одразу ж отримала високу оцінку й була вміщена в представницьке видання Національної академії наук України – журнал «Світогляд»⁸. Одразу ж доцільно уточнити: ідея поширення «хмари технологічних та інших тегів з Великого Трипілля» належить К. Корсаку, а наш внесок у цю та інші спільні публікації стосується інформації з історії, теорії мов і порівняльної лінгвістики.

Мікроскопічний наклад «Світогляду» і не зовсім вдале представлення цього важливого видання в Інтернеті спонукали нас до скерування в ті засоби інформації, що одразу ж поширювали її у багато десятків держав на всій планеті для мільйонів читачів. Наш вибір зупинився на російськомовному е-журналі «РЭЛГА – Ростовская электронная газета», що багато років присутній в Інтернеті й постійно привертає увагу зацікавлених питаннями майже усіх сучасних наук та видів мистецтв громадян мало не 140 держав світу. Надісланий нами матеріал мав назву **«Применение нооистории к объяснению происхождения индоевропейской языковой семьи»**. Однак звернення нами до слова «нооісторія» разом з необхідним поясненням його значення і корисності, мало несподіваним наслідком категоричну відмову видавців у публікації матеріалу. Утім, вони не заперечили його важливості та інноваційності, не відкидали факти і докази, тому

⁷ Ляшенко Л.М. Нова спроба пояснення появи і еволюції протоіндоевропейської мови на основі нооісторії України. *Вища школа*. 2017. № 2. С. 43–52.

⁸ Корсак К.В., Ляшенко Л.М. Новітнє пояснення походження та успіхів індоєвропейської мовної сім'ї. *Світогляд*. 2017. № 5. С. 21–27.

порекомендували значно змінену назву: «Гіпотеза феномена походження і розповсюдження на планеті індоєвропейської сім'ї мов». Очевидно, що ми змушені були погодитися, адже наша стаття завдяки Інтернету отримала доступ до мільйонів потенційних читачів⁹.

Це, звісно, добре. Але є й чималі втрати. Насамперед, у назві зникло ключове слово «нооісторія», яке наголошує сутність інновації і спроможне привернути високу зацікавленість читачів. До того ж, наша стаття вміщена із зауваженням «*Публікується в порядку обговорення*» ще до її початку. Вона не має анотації з традиційною для наукових статей рубрикою «Ключові терміни», отже, без наголосу в роботі пошукових систем на найважливіші нові терміни (а це слова з майбутнього – «нооісторія», «Велике Трипілля» і «хмара тегів»).

Методологічний наслідок очевидний: «хмарногове» пояснення поширення індоєвропейських мов через відстані й усілякі кордони на дружні та ворожі території й досі лишається маргінальною інформацією і не стало важливим елементом сучасного викладу компаративної лінгвістики та історії в освітній сфері України. До того ж, воно відкриває значні нові можливості для подальшого розвитку компаративної лінгвістики в цілому.

3. Головні результати нашого дослідження

Розпочнемо з більш важливого від цінного індивідуального публікаційного досвіду питання світоглядного і загальноцивілізаційного плану – призначення наукових досліджень і здобутків та шляхів їх перетворення в інструмент життєзабезпечення всього людства. Всі достатньо освічені наші сучасники знають найвище призначення наук й цінують втілення їх досягнень і в побут, і в захист здоров'я. Але більшість з них і не здогадуються про існування безлічі перешкод на довгому шляху від інсайту науковця-дослідника чи від ідеї винаходу та втілення її у першому варіанті механізму, машини чи важливого вимірювального приладі до масового поширення і переконання у тому, що «це ж очевидно». Не відволікаючись у глибини досягнень когнітології, нейромолекулярної біології та інших молодих наук у вивченні роботи головного мозку людини, лише нагадаємо про вплив на перебіг мислення і прийняття нами рішень успадкованого ще від тваринних попередників ефекту Лачинса – майже автоматичного відторгнення отриманої від інших осіб цілковито нової інформації теоретичного чи іншого плану.

⁹ Корсак К.В., Ляшенко Л.Н. Гіпотеза феномена походження і розповсюдження на планеті індоєвропейської сім'ї мов. *РЭЛГА*. 2017. № 3 [321] 15.03. URL : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4921&level1=main&level2=articles>.

Перебування у науковій групі К. Корсака сприяло спогаду про відомий з курсів екології факт довготривалої неуваги науковців і всього людства до запропонованих у 1866 році німецьким біологом Е. Геккелем концептуальних наукових інновацій – екології та екологічних наук. Ігнорування, як відомо, тривало аж до середини ХХ ст., коли розпочався процес «екологізації».

Наші пропозиції несподіваного для колег-науковців «хмарно-тегового» пояснення ефективності і «невідпорності»¹⁰ поширення спільних для мов з індоєвропейської сім'ї слів уже кілька років зустрічаються з, м'яко кажучи, скептичним відношенням. Кілька спроб опублікувати в спеціалізованих часописах з філології чи лінгвістики не досягли навіть розгорнутої відповіді видавців. А от педагогічні видання дружно радили все скерувати у попередню групу, бо наші статті «не є педагогічними». Труднощі з публікацією трохи прикри, але «мало небезпечні для людства в цілому».

Ця фраза вимагає невеликого уточнення: порятунок людства мало пов'язаний з відторгненням моделі «хмарно-тегового» розповсюдження спільних для індоєвропейських мов лексичних одиниць, що відбувалося кілька тисяч років тому назад. А от ще більш активне відторгнення пропозицій К.Корсака і всієї нашої наукової групи розвивати **ноотехнології** і **ноонауки** є дуже серйозною глобальною загрозою. Відмова від ноотехнологій і розвиток «Індустрії 4.0» (чи навіть «смарт-технологій») через 20-30 років обов'язково спричинить тотальний екологічний колапс, передбачений багато разів, розпочинаючи з обчислень інтернаціональної групи Д. Медоуза у 1972 році, вміщених у найуспішнішому виданні Римського клубу – книзі «Межі зростання» (у подальших творах ця група передбачала все гірші й гірші наслідки для всього жадібного та необережного людства)¹¹.

Але висловимо сподівання на те, що людство в цілому помітить і використає ноотехнології і ноонауки не через 70-80 років (у даний момент цій ідеї рівно 20), а набагато раніше. Тому вступимо у Клуб оптимістів і повернемося до проблем лінгвістики та історії.

Як було відзначено вище, гіпотеза існування ПІЕМ (протоіндоєвропейської мови) була проголошена доведеною Істиною, що зумовило пошуки розташування «колиски», які тривають навіть у даний момент. Ми в нашому аналізі обраної теми зустріли вказівку на те, що загалом існує не менше 72 варіантів розташування «колиски», але в більшості публікацій наголошували на конкуренції двох – так

¹⁰ Michael Balter. Language Wars 19 April 2016 *Scientific American* 314, 60–65

¹¹ Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Рэндерс И. Пределы роста. Москва, МГУ, 1991; За пределами роста. Москва : Прогресс, Пангея, 1994; Пределы роста. 30 лет спустя. Москва : ИКЦ «Академкнига», 2008.

званої «анатолійської» (зі Східної Туреччини) і «степової (курганної)» з європейських степів.

Для подальшого викладу власних результатів ми вирішили спиратися не на розтиражовану схему розташування анатолійської і пари степових варіантів «колиски» ПІЕМ зі статті біологів з Нової Зеландії Р. Грея і К. Аткінсона¹², а на значно новішу (хоч і не набагато кращу) англomовну схему, вказану на Рис. 1), з надмірно політизованого російського джерела¹³ (ми зобразили на ній межі економічної зони Великого Трипілля і Каргали з десятками тисяч шахт).

Її головний недолік – розташування «анатолійської коліски» на теренах Західної Туреччини. Нові відкриття археологів свідчать про те, що насправді найперші по часу появи витоки майбутньої ПІЕМ і всієї ІЄ-сім'ї мов 10-12 тисяч років тому назаді локалізувалися далеко східніше. Там на левантійських пенепленах тоді були мало не райські умови для життя, а зараз ісламісти не просто хочуть витіснити звідти християн, а ще й заодно назавжди знищити усіх євреїв. Головна перевага цієї схеми над рисунками у більшості публікацій, написаних в останні 17 років, полягає у тому, що тут у центрі уваги і розташування перебуває третій варіант «колиски» ПІЕМ – у Подунав'ї (виділений сірим кольором).

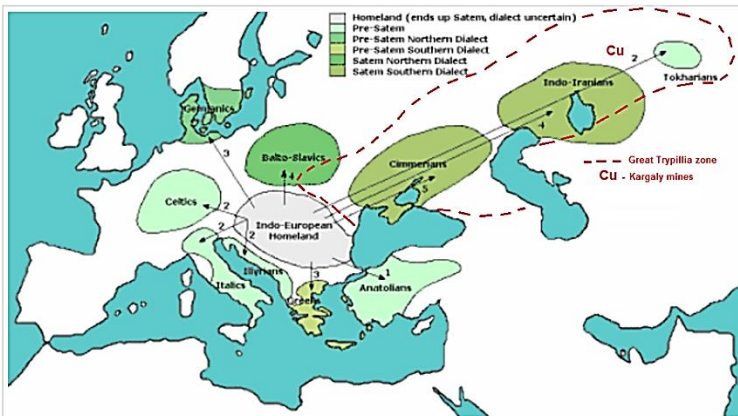

Рис. 1. Приблизне відтворення можливих теренів походження індоєвропейських мов і напрямів їх поширення після розпаду ПІЕМ

¹² Russell D. Gray & Quentin D. Atkinson (2003). Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin *Nature* 426,435-439.

¹³ Прародина індоєвропейців в Северном Причерноморье. URL : <http://ru-sled.ru/prarodina-indoevropejcev-v-severnom-prichernomore/> 18-01-2021.

Науковці старшого віку вважають його «найкращим», друге місце віддають «степо-курганному» і тільки третє – теорії новозеландців. Саме вона й зазнає критики, бо спирається на по-справжньому оригінальне припущення, згідно якого закони поширення мовної лексики і епідемій (пандемій) повинні співпадати. Це екзальтувало журналістів й отримало великий розголос у ЗМІ. Слова науковців про те, що слова не віруси і не блохи, тому рідко одразу перестрибують з одних мізків у інші, тільки розпалювало емоції й сприяли поширенню «вірусної анатолійської гіпотези» на всю планету.

Прихильники Подунав'я спираються на ресурси порівняльного мовознавства і гіпотетичні варіанти переміщення племен і народів у віддаленому минулому, що мали наслідком заміну старих мовних кордонів новими (еквівалентом слів «мовний кордон» є *Statem*). Кількість їх творів чимала, але ми відмовимося від будь-якого аналізу через неувагу в них до результатів ультра-нових археологічних розкопок і нооісторичних генетичних дешифрувань. Віддамо перевагу новим фактам і можливим висновкам з них.

Насамперед вкажемо на те, що найголовнішою помилкою в усіх початкових спробах вирішити проблему появи і надуспішного поширення *сім'ї індоєвропейських мов* (СІЕМ) було використання «очевидного» терміну «мова» до процесу розповсюдження СІЕМ, для якого воно виявилось незастосовним.

Безперечно, в абсолютній більшості світових подій поширення якоїсь мови А на терени мов В, С, D і т.д. йшло силовим способом через винищення пасіонарними носіями мови А всієї чоловічої частини населення на землях В, С, D (так все й відбувалося у дуже давні часи нещадних війн між нашими «подвійно розумними» пращурами та кількома варіантами менш розумних *Homo Sapiens*). Унікальність реальних подій після закінчення останнього Льодовикового періоду полягала в тому, що подібні геноциди стали виключно рідкісними явищами (хоч інколи все ж траплялися).

Саме так сталося в приатлантичній Європі, де понад три тисячоліття тому носії чоловічої гаплогрупи R1b чи зі злості, чи інших причин винищили майже усіх нащадків винахідників землеробства і дрібного скотарства, які колись прийшли аж з Близького Сходу. Вважаємо доцільним невелике уточнення.

Розкопками і вимірами незаперечно доведено, що перехід від мисливства і збиральництва до цілковито аграрного (рільництво + скотарство) життєзабезпечення відбувався не миттєво, а упродовж зміни багатьох поколінь людей. На Землі виявили кілька незалежних зон подібної інновації, яку вчинили пращури сучасних народів, головний мозок який був на 10-15% більшим від показників нинішнього населення планети. З цих кількох зон нас цікавить тільки

близькосхідна, де жили і винаходили нове наші віддалені пращури «по жіночій» лінії.

Жили вони тоді на пенепленах Східної Туреччини. Наші пращури разом з іншими сусідніми племенами одомашнили відомі нам і тепер зернові однолітні рослини та малі копитні (це вівці і кози). Через демографічне розселення винахідники-землероби витратили чимало тисяч років для повільного перенесення аграрного життєзабезпечення з території винаходу аж до берегів Атлантики і навіть на Британські острови.

Наші учасники цих подій полінувалися бігти аж так далеко і спершу (це було 9 000 років тому назад) обрали собі терени не в центрі сірої плями на Рис. 1, а набагато придатніші для землеробства землі на західному і північному березі тогочасної прісної водойми. Інколи її називають прото-Чорне море, але доцільніше використати слово «Понтіда». Насправді це було велике прісне озеро, рівень води в якому був аж на 120 м нижчим від сучасних показників Чорного і Азовського морів (останнє у той час було степовим суходолом).

Практично всі археологічні відкриття нового століття свідчать про те, що центром інновацій і всіх форм можливого для тих часів технологічного прогресу був Левант – увесь схід Середземномор'я. У своїй першій важливій публікації 2017 року «Нова спроба пояснення появи і еволюції протоіндоєвропейської мови на основі нооісторії України» ми порівняно коротко, але в загальних рисах правильно вказали ті події, в яких головну роль відігравали пращури сучасного населення України на довжелезній і довготривалій трасі винайдення рільництва, скотарства і металургії. Уточнимо перебіг подій, замінюючи стрілками їх просторове скерування:

відкриття і технологічні досягнення в Північному Леванті → *рух* по узбережжю Понтіди на Захід → **поселення** у дельтах кількох великих рік (ДДД – Дунай+Дністер+Дніпро) → **переселення** землеробів аж у лісостепи унаслідок заповнення чаші Чорного моря солоною водою, що сочилася з півдня через Босфор → **генетичне поєднання** чоловічими генами з аріями і формування відомого нам «українського Трипілля (Трипілля-1)» → **одомашнення коней** (тарпанів), винайдення колеса й організація гужового транспорту → **запозичення з Болгарії** технологій металургії міді та її більш цінних сплавів → **регрес рільництва**, піднесення скотарства з відмовою від повної осілості → занепад Трипілля-1 і заміна його «Великим Трипіллям» (виділено на рис.1), основною якою виявилася металургія і торгівля → **пращури виявили зручні і практично невичерпні поклади міді** на півдні Уралу (Каргали) та півночі Казахстану → **гірництво і металургія**: видобуток, збагачення і ефективне виплавлення металу безпосередньо в житлових приміщеннях → **торгівля і взаємообміни** (гени були не на першому місці) на сотні і тисячі кілометрів →

експансія: це явище наші попередники-науковці назвали «розпад протоіндоєвропейської мови», а ми обираємо термін «формування СІЕМ» не через криваві завоювання, а через поширення згаданих вище сотень слів (хмари великотрипільських технологічних термінів) для опису рільництва, скотарства, конярства, гужового транспорту, гірництва, ливарної справи, ковальства, математики, геометрії і т.д. Велике Трипілля зникло після катастрофічного вибуху вулкану Санторін в Егейському морі в 1628 році до н.е.

Зробимо на основі останніх відкриттів міні-пояснення до викладу.

1. Серед усіх нещодавно виявлених доказів слухності слів «відкриття і технологічні досягнення в Північному Леванті» на перше місце ми поставимо «Гьобеклі-Тепе». Це повністю і якісно розкопана та очищена від ґрунту й сміття чимала модель знаменитого британського кільцевого Стоунхенджу. Спершу практично ніхто на Землі не йняв віри, що вона незрівнянно старша від британського чуда, бо їй аж *тринадцять тисяч років*. Довелось визнати цей факт тільки після кількох незалежних вимірів і одразу приступити до найґрунтовнішої ревізії мало не усієї «долітописної історії».

У зарубіжних статтях ми зустрічали твердження, що Гьобеклі-Тепе є примітивним храмом, а от наш науковий гуру К. Корсак пояснює все набагато переконливіше: 1) розкопана не одна, а мало не десяток споруд; 2) роль була і сакральна, і практична, адже це був зручний календар (точніше – пригоризонтна обсерваторія); 3) прецесія осі добового обертання Землі робила цей хитромудрий «прилад» менш точним; 4) похибка накопичувалась і через півтисячі років примушувала створювати нову споруду; 5) характерне для українців з прадавніх часів щире вшанування старших людей спонукало до побудови нового «храму» й акуратного засипання творів пращурів для їх вічного збереження. В усіх наших похоронних обрядах помітна матеріальна скромність і виразна душевність. Нас вражає контраст цієї високої моралі та культури з діями скіфів та інших диких зайд, що закопували разом з трупами все наявне золото, коней і навіть молодих жінок для «надання послуг».

2. Наші пращури відшукали мідь у кількох місцях своїх земель (Південна Волинь, Луганщина), але родовища були малі і виключно незручні для видобутку руди. Натомість Каргали неподалік від сучасного Оренбурга було мало не ідеальним. Ця та інші знахідки зумовили появу чималої кількості населених пунктів – Синашти, Аркаїму та інших. Їх населення займалося скотарством, рільництвом і ремісництвом, обслуговуючи гірників, які багато сотень років видобували азурит і малахіт – головні руди міді.

3. Загальнопоширена серед науковців фраза «розпад протоіндоєвропейської мови» фундаментально невдала аж до проголошення помилки правдою. У дійсності мало не дві тисячі років

тривав не занепад (тобто «розпад») великотрипільського мовного лексикону, а перенесення його досягнень з теренів Великого Трипілля на майже всю територію Західної Євразії – між Атлантикою і величезними пустелями Західного Китаю.

4. Вихідна ідея К. Корсака щодо поширення «великотрипільських тегів» пояснюється легко. Вона навіть зручна для перевірки через Інтернет. Прочитуємо порівняно детальний і трохи поліпшений варіант з однієї зі спільних наших праць: торгівці чи вороги-розвідники сотні років без проблем відвідували в зручних для кінного пересування степових умовах виробничі центри Великого Трипілля, вивчали технології і так-сяк запам'ятовували звучання найважливіших термінів (тегів). Потім тижнями поверталися додому і відтворювали князю чи конунгу наші слова з тим більшими помилками, чим довший був шлях від Аркаїму. Наше слово «береза» було в групі головних тегів, бо тільки березове вугілля дає змогу плавити руди у побутових печах разом з приготуванням їжі (росіяни аркаїмську піч так і не скопіювали, а користувалися значно примітивнішою, обробляючи руду в спеціалізованих установках із зовнішнім дуттям).

Якщо в Інтернеті шукати переклад слова «береза» на десятки інших мов, то отримаємо промовисту послідовність результатів: бяроза (біл.), берёза (рос.), бреза (болг., серб., макед.), breza (слова., словен., хорв., босн.), brzoza (поль.), bříza (чесь.), beržas (лит.), bērzis (лат.), birke (нім., фризька), birk (дан.), birki (ісл.), berk (нідер.), birch (англ.), beithe (ірл.), betula (латин.), betulla (італ.), abedul (ісп.), bétula (порт.), bouleau (франц.), björk (швед.), bjørk (норв.). Фіни нічого не запозичили й називають берізку «koivu» (естонці діяли так само, тому у них «kask»). На наш погляд, слово «береза» є українським варіантом болгарського «бреза», бо це наші пращури запозичили у майбутніх болгар плавлення міді на березовому вугіллі, а не навпаки.

ВИСНОВКИ

Якщо звернутися до найвищих досягнень філософії та усіх знань про Природу, то можна констатувати постійність у ній руху та різноманітних змін разом з тимчасовими періодами стазису. Ось і Велике Трипілля намагалось зберегти стабільність. Населення неодноразово замінювало громадянські війни на підтримку відокремлення надто пасіонарних груп. Саме цим можна пояснити «таємничу» появу на південь від нього дуже розвинених в усіх відношеннях великих груп людей з кіньми, металургією, ковальством і досконалими суспільними законами (назвемо шумерів, хеттів, гарамантів).

Але неблаганність законів Природи виявила себе у смертоносному виверженні у 1628 році до н.е. егейського вулкану Санторін. Утворені вибухом стратосферні хмари на великих висотах, де відсутні дощі, тримались у повітрі надто довго. Розпочалась несподівана люта зима.

Все населення східної частини Великого Трипілля повантажило цінне на вози, спалило Аркаїм та інші міста й обрало шлях у Персію та Індію (відомий усім «шлях арій»). Наші пращури з інших частин Великого Трипілля стали порушниками спокою у так званих «південних імперіях», а свою експансію на Захід припинили на меридіані Берліна. Східніше від нього майже всі назви поселень наші слов'янські, за Ельбою – німецькі.

У цій заключній частині ми зобов'язані ще раз нагадати про консцієнтальну (гібридну) війну проти України. Вона включає себе «бойові дії» на мовному і культурному фронті. Нещодавно наші недоброзичливці швидко заповнили більшість наукових і звичайних ЗМІ повідомленнями про те, що колись наші пращури, яких вони назвали «ямниками» (фр. – les Yamnayas, англ. – the Yamnaya¹⁴), здійснили тотальний геноцид, винищивши в Західній Європі і на Британських островах чоловічу частину прадавніх землеробів, що спорудили не тільки Стоунхендж, а й багато тисяч менг'рив та дольменів.

На щастя, на Заході не бракує й чесних науковців, які в своїх дослідженнях навели незаперечні докази того, що наші пращури несли на Захід культуру і технології, а змагалися з місцевими чоловіками за увагу жінок тільки чесними способами. Вони й підтвердили, що геноцидниками виявилися пращури сучасного чоловічого населення всієї Західної Європи (гаплогрупа R1b). Саме вони й винищили землеробів серед яких вижив невеликий відсоток тих, хто сам чи й з ріднею утік на східні слов'янські терени, де переважає наша гаплогрупа R1a. На цих «геноцидних» теренах у Західній Європі продовжують знаходити «могили» з перемішаними кістяками чоловіків, жінок і дітей.

Цю неприємну інформацію ми навели як необхідний доказ того, що у сфері історичних, філологічних та інших наук нам обов'язково треба активно поширювати нові наукові факти. Вони незаперечно свідчать про те, що час існування українського народу зонайменше удесятеро більший від історії великоросів, яка датується лише одним тисячоліттям, на початку якого відбувся геноцид чоловічого населення на Валдайській височині тією частиною чоловічого населення східної частини Київської Русі, яка зазнала поразки в громадянській війні і змушена була рятувати своє життя.

Ми переконані у тому, що нова інформація з археометрії, палеогенетики й інших частин нооісторії виключно актуальна саме у даний момент, адже вона стане зброєю проти мовних диверсантів, усіяких підбурювачів неспокою і ретрансляторів примітивних тверджень про найвищу в світі «духовність» росіян та про їх призначення стати рятівниками людства і планети від усіх негараздів.

¹⁴ Joe Pinkstone. *The most violent group of people who ever lived*. URL : <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-6865741/The-violent-group-people-lived.html>) 24-10-2019.

Для перемоги у боротьбі з такими нападниками необхідно пропагувати вказані нами та ще новіші фактологічні досягнення нооісторії. На це слід орієнтувати ЗМІ, україномовний Інтернет, всю систему освіти. Нова інформація повинна бути відомою всім, але найбільше вона потрібні тій частині молоді, що перебуває у стадії формування світогляду і вибору життєвого шляху.

АНОТАЦІЯ

Тема виникнення і експансії індоєвропейської мовної сім'ї лишається у центрі уваги лінгвістики понад два століття. Для вирішення проблем розпочали використовувати досягнення комп'ютерних та природничих наук. Зростає кількість і якість ізотопних та інших датувань різноманітних артефактів і молекулярно-генетичного дешифрування їх біологічної складової. Ми помітили і підтримали перспективну гіпотезу філософа К. Корсака (2017) про можливість хмарнотегового механізму розповсюдження в давній Євразії спільних для усіх старовинних і сучасних індоєвропейських мов слів, понять і навіть світоглядних принципів. Ця теорія вперше успішно пояснює явище поширення спільного лексикону на території ворожих чи дуже віддалених народів, Ми є її прихильниками і сподіваємося підвищити успішність мовного навчання студентів і результати наших наукових досліджень. Мета цієї статті полягає в критичному аналізі новітніх досягнень археометрії, палеогенетики та інших молодих секторів досліджень в їх застосовності до викладання мов та історичних дисциплін. Ми хочемо внести на основі новітніх фактів певні уточнення і здійснити прогноз розвитку наукових досліджень в усій цій науковій сфері, яку разом з К. Корсаком пропонуємо назвати «нооісторією» – мудрою наукою про минуле. Вона спирається на факти і точні виміри й може ліквідувати накопичені раніше в історичних науках міфи чи помилкові гіпотези. Наш досвід викладання мов свідчить про велике значення для формування світогляду і національної самоідентифікації молоді найновіших наукових фактів. Кожен новий експеримент у секторі нооісторії надає докази важливості внеску пра-українців у виникнення, поширення і досягнення не тільки сім'ї мов, а й всієї індоєвропейської культури. Ми пропонуємо молоді скерувати свої сили на розвиток Вітчизни і продовження успіхів пращурів у складних умовах XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю., Дергачов В.О. та ін. Енциклопедія Трипільської цивілізації. Том 1. Книга перша / Гол. ред. М.Ю. Відейко. Київ : ЗАТ «Петроїмпекс», 2004. 703 с. URL : http://history.org.ua/LiberUA/EnTr_2004/EnTr_2004.pdf.

2. Канигін Ю.М. Шлях аріїв: Україна в духовній історії людства : роман-есе. 5-те вид., доповн. Київ : Арії, 2011. 528 с.
3. Корсак К.В., Корсак Ю.К. Нооглосарій-2 – ноонауки для майбутнього без колапсів. *Вища школа*. 2019. № 2. С. 43–58.
4. Корсак К. Ноофутурология XXI века: условия спасения популяции Homo Sapiens Sapiens. *RELGA*. 2015. № 1 [289] 25.01. URL : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4061&level1=main&level2=articles>.
5. Касьян А. Лингвистическая филогения с человеческим лицом: быстрое разделение индоевропейских языков в раннем бронзовом веке. Москва : Ин-тут лингвистики. URL : <https://iling-ran.ru/web/en/node/2654> 8-01-2019.
6. Ляшенко Л.М. Нова спроба пояснення появи і еволюції протоіндоевропейської мови на основі нооісторії України. *Вища школа*. 2017. № 2. С. 43–52.
7. Корсак К.В., Ляшенко Л.М. Новітнє пояснення походження та успіхів індоевропейської мовної сім'ї. *Світогляд*. 2017. № 5. С. 21–27.
8. Корсак К.В., Ляшенко Л.Н. Гипотеза феномена происхождения и распространения на планете индоевропейской семьи языков. *РЭЛГА*. 2017. – № 3 [321] 15.03. URL : <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4921&level1=main&level2=articles>.
9. Michael Balter. *Language Wars* 19 April 2016 *Scientific American* 314, 60–65.
10. Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Рэндерс И. Пределы роста. Москва : МГУ, 1991; За пределами роста. Москва : Прогресс, Пангея, 1994; Пределы роста. 30 лет спустя. Москва : ИКЦ «Академкнига», 2008.
11. Russell D. Gray & Quentin D. Atkinson (2003). Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin *Nature* 426, 435–439.
12. Прародина индоевропейцев в Северном Причерноморье. URL : <http://ru-sled.ru/prarodina-indoevropejcev-v-severnom-prichernomore/>.
13. Joe Pinkstone. *The most violent group of people who ever lived*. URL : <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-6865741/The-violent-group-people-lived.html>.

Information about the author:

Lyashenko L. M.,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor of Foreign Languages of Mathematical Faculties

Institute of Philology

of Taras Shevchenko National University of Kyiv

60, Volodymyrska str., Kyiv, 01033, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-6860-8552